

УДК 37.091.313:746.3]:[37.013:62](045)

DOI: 10.31499/2307-4906.2.2024.306329

МЕТОДИКА ПРОЄКТУВАННЯ ВИШИТИХ ВИРОБІВ У ПРОЦЕСІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

Валентина Харитонова, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри технологічної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.
ORCID: 0000-0003-1365-2588

E-mail: v.v.h@ukr.net

Галина Мамус, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сфери обслуговування, технологій та охорони праці, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

ORCID: 0000-0002-5624-2119

E-mail: m_galina_m@ukr.net

У статті показано тенденцію популярності у сучасному суспільстві речей народної творчості як вираження національної та культурної спадщини; встановлено, що процес проєктування виробів декоративно-ужиткового мистецтва сприяє розвитку естетичного сприйняття, творчих здібностей та художнього смаку учнів; зацікавлено увагу на доцільності навчання школярів створенню декоративно-ужиткових виробів; доведено необхідність готовності вчителя технологій до реалізації даної складової у процесі підготовки учнів; проаналізовано застосування навчального матеріалу з проєктування та виготовлення вишитих виробів декоративно-ужиткового мистецтва на уроках технологій.

Ключові слова: декоративно-ужиткове мистецтво; вишиті вироби; технологічна освіта; учні; методика проєктування виробів; вчитель технологій.

METHODS OF DESIGNING EMBROIDERED PRODUCTS IN THE PROCESS OF TECHNOLOGICAL EDUCATION OF STUDENTS

Valentyna Kharytonova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Technology Education, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0003-1365-2588

E-mail: v.v.h@ukr.net

Halyna Mamus, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Service Sector, Technologies and Occupational Safety, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-5624-2119

E-mail: m_galina_m@ukr.net

The article shows the popularity trend of folk art items as an expression of national and cultural heritage in modern society. It was established that the process of designing products of applied art contributes to the development of aesthetic perception, creative abilities, and artistic taste of students; attention is focused on the practicality of teaching schoolchildren to create decorative and useful

products; the need for the technology teacher's readiness to implement this component in the process of training students has been proven; the use of educational material on design and production of embroidered decorative and applied arts in technology lessons was analyzed. The purpose of the article is to highlight the methodology of designing embroidered products in the process of design and technological activity of students in the lessons of labor training and technology. The article uses such research methods as the analysis of scientific publications, textbooks and manuals, methodical materials, programs, and normative materials regarding the issues of the methodology of teaching embroidery to students in the process of technological education. The article substantiates that teaching students to design and produce embroidered products can be an exciting and creative process that requires a certain methodology and includes all stages of students' design and technological activities in technological education. The effectiveness of the design of embroidered products in institutions of general secondary education is determined by the consistency and thoroughness of processing each stage of design and technological activity. Success in teaching students how to design embroidered products depends on a comprehensive approach that combines an individual approach to each student, teacher support, and the creation of a stimulating learning environment.

Keywords: *applied art; needlework; technological education; students; product design methodology; technology teacher.*

У сучасному суспільстві спостерігається тенденція підвищеного зацікавлення виробами народної творчості. По-перше, вони вважаються вираженням національної та культурної спадщини, що викликає почуття патріотизму та національної ідентичності. По-друге, у зв'язку зі стрімким розвитком технологій і поширенням масового виробництва, вироби народної творчості набули статусу ексклюзивних та унікальних, що надає їм неабиякої популярності серед споживачів. Крім того, вони часто асоціюються з екологічно чистими матеріалами та ручною працею.

Оскільки нинішня споживча культура виявляє інтерес до речей, що відображають народну творчість та зберігають культурну спадщину, перед сучасною освітою постає важливе завдання – підкреслити значення ознайомлення дітей зі справжніми зразками народного мистецтва та навчити їх цінувати та створювати власні унікальні твори. «Особливо важливим сьогодні є задоволення освітніх потреб у творенні духовних і матеріальних цінностей, створенні умов для самовираження, самореалізації та самовизначення кожної особистості» [3].

Сьогодні в галузі технологічної освіти набула популярності розроблена американським педагогом Д. Дьюї теорія виховання, пов'язана з методом проєктів, який у вивченні учнями технологій, дозволяє реалізувати засадничі концепти Нової української школи. Загальним теоретичним питанням організації навчання учнів проєктної діяльності у закладах загальної середньої освіти присвячені наукові праці О. Коберника, Г. Кондратюка, С. Лернера, Н. Матяш, В. Сидоренка, А. Терещука, С. Ящука та інших. У роботах цих учених розкриті сутність методу проєктів, його основний зміст, етапи виконання, методи організації навчання, вимоги до проєктів, розкрито можливості методу проєктів як педагогічної технології для модернізації змісту трудового навчання учнів середньої школи.

Натомість існує велика кількість науковців (Є. Антонович, В. Бойчук, Н. Кузан, Л. Масол, Н. Ничкало, Л. Оршанський, В. Радкевич, З. Резніченко, Л. Савка, О. Сидоренко, В. Титаренко та ін.) у працях яких доведено вагомий вплив декоративно-ужиткового мистецтва на естетичне, моральне й трудове виховання учнівської та студентської молоді. «Зосереджена в декоративно-ужитковому мистецтві інформація є джерелом пізнання історії, культури й світогляду власного народу, підґрунтям для

відтворення і творення духовних цінностей у предметно-перетворювальній діяльності, розвитку хисту й смаку людини. Це сприятливий простір для реалізації потенціалу творчої діяльності» [3].

Українське народне мистецтво має багато традиційних технік виготовлення декоративно-ужиткових виробів, вивчення яких не лише розвиває художній смак учнів, але й сприяє їхньому розумінню краси та естетичному вихованню. Серед них вишивання займає особливе місце і вважається одним із найстаріших видів народної творчості, що перейшов через багато поколінь. Воно відображає традиції, обряди та символіку українського народу, допомагаючи зберегти його культуру, сприяє збереженню ремісничих навичок, розвитку творчих здібностей. В процесі створення вишивок учні вивчають комбінації гармонійного поєднання кольорів, розробляють композиції, вчать поєднувати різноманітні техніки. Також процес вишивання може мати медитативний характер, допомагаючи зняти стрес, зосередитися та знайти внутрішній спокій, що є досить актуальним у наш складний час протистояння російській агресії. На жаль можна констатувати той факт, що питання методики проектування вишитих виробів у закладах загальної середньої освіти в процесі технологічної освіти розкрито недостатньо, тому дана проблема стала предметом нашого дослідження.

Метою статті є обґрунтування методики проектування вишитих виробів у процесі проектно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання та технологій.

Методи дослідження: аналіз досліджень, навчальних підручників і посібників, методичних матеріалів, програм і нормативних матеріалів щодо проблем методики навчання вишивки учнів у процесі технологічної освіти.

Навчання учнів мистецтву створення вишитих речей важливе як з точки зору збереження культурної спадщини, так і з позиції розвитку особистості учнівської молоді та підтримки ремісничих традицій. Особлива роль у вирішенні даного завдання відводиться технологічній освіті, адже як складова змісту загальної освіти, вона має на меті сформуванню технічно й технологічно грамотну особистість, підготувати її до трудової діяльності та професійного самовизначення. «Предмет “Технології” завдяки специфічності свого змісту має змогу якнайповніше залучити учнів до трудової діяльності, яка має глибокі корені у сивій давнині. Сучасний учитель технологій повинен бути носієм і спадкоємцем майстерності попередників і тим прислужитися великій справі виховання та навчання підростаючого покоління» [1].

Технологічна підготовка також передбачає широке залучення школярів у проектну діяльність зі створення виробів, що мають реальну особистісну і суспільну значущість. Такі речі повинні бути гарними, витримувати конкуренцію, нести в собі справжню культурологічну цінність. Тому навчання підростаючого покоління виготовленню таких виробів стає особливо актуальним завданням у сучасних умовах.

Під час навчання учнів мистецтву створення вишитих речей відбувається формування моральних, духовних і культурних цінностей, відпрацювання математичних навичок (лічба клітинок, розвиток просторових уявлень тощо), та загальнонавчальних навичок (логіка, аналіз, порівняння, узагальнення, побудова плану роботи, складання алгоритму тощо). Школярі знайомляться з різними техніками художнього вишивання, з історією та традиціями вишивки, пізнають красу та неповторність колірної гами,

спостерігають і вивчають природні форми (дерев, квітів, трав, тварин і комах, красу неба) тощо.

Заняття вишиванням дають змогу розвивати творчі задатки школярів, дрібну моторику пальців рук, розширюють кругозір, дають змогу учням самостверджуватися, виявляючи індивідуальність, отримувати результат своєї художньої творчості. У дітей формуються навички поводження з інструментами та обладнанням, необхідними під час створення вишитих виробів, відбувається орієнтація на цінність праці в емоційно-поведінковому аспекті. Крім того, мистецтво створення вишитих виробів забезпечує справжню культурологічну спрямованість і тим самим підвищує цінність загально-освітньої підготовки школярів, оскільки вже в системі шкільної освіти абсолютно кожна дитина формується як майбутній творець нових утилітарно-естетичних цінностей. Отже, процес створення вишитих виробів дозволяє вирішувати низку завдань: 1) підтримувати в учнів стійкий інтерес до занять; 2) формувати систему знань про вишивку, як про вид декоративно-прикладного мистецтва; 3) формувати естетичний смак, здатність бачити і розуміти прекрасне; 4) розвивати творчу фантазію; 5) виховувати працьовитість; 6) виховувати повагу до традицій і культури свого та інших народів; 7) виховувати моральні якості (взаємодопомога, чуйність).

Специфіка навчання учнів виготовленню вишитих виробів у процесі технологічної освіти полягає в тому, що поставлена мета навчання реалізується через проектну діяльність, яка створює умови для реалізації тих універсальних навчальних дій, якими має володіти особистість на теперішній час, а саме передбачає вирішення дослідницьких, художньо-конструкторських і технологічних задач як у групах, так і індивідуально. «У технологічному компоненті освітньої галузі «Технології» чинного Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти поміж інших вимог до рівня підготовки учнів є вимоги володіння характерними для регіону основними техніками і технологіями створення виробів декоративно-ужиткового мистецтва: від творчого задуму до його практичної реалізації. Передбачається використання традиційних і сучасних прийомів обробки природних матеріалів, синтезування естетичних та функціональних вимог як провідного способу творення у декоративно-ужитковому мистецтві під час проектування та виготовлення виробу» [3].

Аналіз наукових досліджень переконує, що на даний час існує низка праць стосовно навчання вишивці, її місця серед інших видів народної творчості. В них відображено загальну методику навчання вишиванню, а саме, що «вивчення будь-якого виду декоративно-прикладного мистецтва, зокрема і вишивання, починається зі знайомства з історією його виникнення. Далі необхідно вивчити використовувані у вишивці інструменти і матеріали (обрання тканини для вишивання; придбання вишивальних ниток різних кольорів; вибір голки, яка підходить для обраної тканини та ниток), освоїти правильне устаткування робочого місця. Після чого можна починати знайомство з основними прийомами вишивання (вивчення простих швів, таких як нитка-голка, називаний іноді лінійним швом; ознайомлення з різними видами заповнювальних швів, наприклад, контурним, хрестиковим, ланцюжковим тощо; навчання технік комбінування різних швів для створення унікальних ефектів) за допомогою яких школярі зможуть освоїти різні техніки вишивки» [4]. Також навчання вишиванню передбачає ознайомлення зі схемами та малюнками (вивчення читання схем вишивання; розбір структури схем та їх використання для передачі образів на

тканині; вибір та використання готових схем або створення власних дизайнів). Отже, такий алгоритм навчання вишивці є цілком правомірним та дозволяє досягнути бажаних результатів в навчанні учнів різноманітним технікам та технології вишивання. Проте процес проєктування вишитих виробів на уроках трудового навчання та технологій у наукових працях вітчизняних дослідників розглянуто недостатньо. Як показує досвід практичне виконання учнями творчих проєктів викликає у них певні ускладнення на різних етапах проєктно-технологічної діяльності. Причому це стосується як початкових простих проєктів на етапі вивчення основ вишивання, так і поступово ускладнених завдань із зростанням рівня майстерності зі спробами поєднання різних стилів та технік вишивання.

Спостереження за навчальною проєктною діяльністю учнів у процесі технологічної освіти свідчать про те, що в них можуть виникати труднощі з розумінням сутності проєктування, його основних завдань. Ускладнення можуть також виникати на організаційно-підготовчому етапі під час художньо-конструкторського аналізу виробів, з вибором переваг та усуненням недоліків прототипів та аналогів під час створення власної пропозиції з найбільш привабливим дизайном. Труднощі можуть виникати і в процесі відтворення складних малюнків, і добору кольорового вирішення майбутнього вишитого виробу.

З іншого боку, коли рівень майстерності зростає, учні можуть стикатися з викликами поєднання різних стилів та технік вишивання в єдину гармонійну композицію. Це потребує засвоєння відповідних знань та законів композиційної діяльності, вимагає більшої креативності та вміння працювати з різними матеріалами та текстурами.

Для подолання цих ускладнень може бути корисною запропонована методика розробки творчого проєкту під час виготовлення учнями вишитих виробів. Проєкт може бути індивідуальним, парним або груповим. Як і розробку будь-якого виробу, проєктування вишитих речей слід починати з тематичного планування. Після чого потрібно розробити зміст організації навчання учнів на кожному занятті. Виконання проєкту передбачає дотримання всіх етапів проєктно-технологічної діяльності у процесі технологічної освіти учнів [5]. Послідовне дотримання етапності проєктування дає учням чіткий алгоритм їх дій та значно спрощує весь процес проєктно-технологічної діяльності, яка має завершуватись аналізом навчальних проєктів школярів.

Нижче наводимо приклад орієнтовного тематичного планування під час проєктування та виготовлення учнями ЗЗО вишитих виробів:

«Заняття 1. Виявлення проблеми. Вивчення асортименту вишитих виробів. З історії стародавнього рукоділля, техніки вишивання (розповідь, проблемна бесіда). Декорування виробів вишивкою (розповідь, вправи). Правила безпечної праці під час вишивання. Матеріали та інструменти для вишивки (розповідь, обговорення). Алгоритм проєктної діяльності (дослідження, обговорення). Діагностика знань і вмінь (тестування).

Заняття 2. Формулювання теми і завдань проєкту. Аналіз вишитих виробів (дослідження, аналіз). Можливості задоволення потреб (бесіда, обговорення). Тема і завдання проєктної діяльності (обговорення). Планування виконання проєкту (вправи). Підготовка матеріалів до роботи.

Заняття 3. *Визначення вимог до проєктованого виробу (порівняльний аналіз).* Висування ідей і вибір кращого варіанта виробу («мозковий штурм»). Вивчення основних технік вишивання (вправи, самостійна робота).

Заняття 4. *Вибір техніки вишивки і розробка композиції виробу.* Вибір технології виготовлення виробу, дослідження малюнків (аналіз, дослідження). Розробка ескізу вишитого виробу (технічне малювання, вправи). Перенесення малюнку на тканину (вправи).

Заняття 5. *Складання конструкторсько-технологічної документації на виготовлення виробу (бесіда, самостійна робота).*

Заняття 6. *Економічна й екологічна оцінки об'єкта діяльності (бесіда, дослідження).* Розрахунок собівартості виробу (самостійна робота, ігрова ситуація). Поняття про прибуток і ціну (бесіда, самостійна робота). Виготовлення виробу (самостійна робота, консультації).

Заняття 7. *Оформлення пояснювальної записки (самостійна робота, консультації).* Способи остаточної обробки готового вишитого виробу (бесіда, вправи).

Заняття 8. *Оцінка й аналіз проєкту. Захист проєкту (обговорення, самооцінка).* Виставка виробів (аналіз). Заключна діагностика знань та вмій по темі (тестування)» [4].

Під час реалізації проєктів учні фіксують свої досягнення у пояснювальній записці, в якій вони описують: мотивацію вибору теми, процес розв'язання художньо-конструкторських задач, створення технологічної картки виготовлення виробу та розрахунок його собівартості.

Щоб забезпечити успіх у процесі навчання учнів проєктуванню вишиваних виробів важливо враховувати індивідуальні особливості кожного учня, їхні інтереси та потреби. Це може включати в себе створення різноманітних навчальних матеріалів та завдань, що відповідають різним рівням складності та стилям вишивання. Доцільною буде розробка творчих проєктів групами або парами, якщо учень не може справитися із завданням самостійно.

Підтримка вчителя грає ключову роль у навчанні учнів проєктуванню вишиваних виробів. Вчителі можуть надавати індивідуальну допомогу та консультації, сприяти обміну досвідом між учнями.

Крім того, створення стимулюючого середовища для творчої діяльності може підвищити зацікавленість учнів у процесі навчання. Це може включати в себе організацію виставок та конкурсів вишивання, спільні проєкти з іншими школами або співпрацю з місцевими художниками та майстрами вишивання.

Під час здійснення творчих проєктів, учні можуть стикатися зі своєрідними труднощами, але ці виклики мають об'єктивну природу, і їх подолання є однією з ключових педагогічних цілей методу проєктів. Для поліпшення процесу проєктування рекомендується вчителю виступати у ролі незалежного консультанта. Проте, важливо утримуватися від надання підказок, особливо, якщо очевидно, що учні відхиляються від правильного шляху. Для вирішення цієї проблеми можливе проведення семінару-консультації з метою колективного вирішення проблем, що виникають у великій кількості учнів. Основна частина роботи над проєктом (створення вишиваного виробу) виконується самостійно вдома як домашнє завдання.

Отже, навчання учнів проєктуванню та виготовленню вишитих виробів може бути захопливим та творчим процесом, який вимагає певної методики, яка може

включати такі етапи: вивчення технік вишивки; аналіз прикладів вишитих виробів; розробку власних дизайнів вишивки; вибір матеріалів для вишивки відповідно до свого проєкту; виконання вишивки із застосуванням вивчених технік та матеріалів; оцінку вишитого виробу, а також аналіз можливих шляхів вдосконалення проєкту та власних навичок. Результативність проєктування визначається послідовністю та ретельністю опрацювання кожного етапу проєктно-технологічної діяльності.

Загалом, успіх у навчанні учнів проєктуванню вишиваних виробів залежить від комплексного підходу, що поєднує в собі індивідуальний підхід до кожного учня, підтримку вчителя та створення стимулюючого навчального середовища. Ця методика дозволяє поєднати технічні аспекти вишивання з творчістю та індивідуальністю, щоб навчання було цікавим та результативним.

Перспективи подальших розвідок даної проблеми ми вбачаємо у створенні проєктів вишиваних виробів на основі різноманітного предметного та міждисциплінарного змісту, що мають соціальну спрямованість в рамках вітчизняного та зарубіжного партнерства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Павх С. П., Мамус Г. М. Вивчення технологічних особливостей оздоблення одягу вишивкою стрічками у загальноосвітній школі. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1219/31.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 22.05.2024).
2. Пискун О. М. Теорія і методика технологічної освіти. Проєктна технологія навчання: навч.-метод. посіб. до виконання практичних робіт для студ. спец. «Середня освіта (Трудове навчання та технології)». Чернігів: НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2023. 103 с.
3. Тарара А. М., Мачача Т. С., Туташинський В. І., Вдовченко В. В. Проєктування змісту профільного навчання технологій у старшій школі: монографія. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2019. 160 с.
4. Харитонова В. В. Методика проєктування і виготовлення вишитих виробів. *Методика організації проєктно-технологічної діяльності учнів на уроках обслуговуючої праці*: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. М. Коберника. Київ: Наук. світ, 2003. С. 62–65.
5. Яшук С. М. Виконання основних етапів проєктування на уроках трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2003. № 2. С. 13–16.

REFERENCES

1. Pavkh, S. P., Mamus, H. M. Vyvchennia tekhnolohichnykh osoblyvostei ozdoblennia odiahu vyshyvkoiu strichkamy u zahalnoosvitnii shkoli [Studying the technological features of decorating clothes with ribbon embroidery in a secondary school]. *Naukovyi chasopys N.P.U. im. M. P. Drahomanova*. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1219/31.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
2. Pyskun, O. M., (2023). Teoriia i metodyka tekhnolohichnoi osvity. Proiektna tekhnolohiia navchannia [Theory and methodology of technological education. Project learning technology]. Chernihiv: NUChK imeni T. H. Shevchenka [in Ukrainian].
3. Tarara, A. M., Machacha, T. S., Tutashynskiy, V. I., Vdovchenko, V. V., (2019). Proiektuvannia zmistu profilnoho navchannia tekhnolohii u starshii shkoli [Designing the content of specialized technology training in high school]. Kyiv: KONVI PRINT [in Ukrainian].
4. Kharytonova, V. V., (2003). Metodyka proiektuvannia i vyhotovlennia vyshytykh vyrobiv. *Metodyka orhanizatsii proiektno-tekhnolohichnoi diialnosti uchniv na urokakh obsluhovuiuchoi pratsi* [The method of organizing project-technological activity of students in the lessons of service work]. Kyiv: Nauk. svet, 62–65 [in Ukrainian].
5. Yashchuk, S. M., (2003). Vykonannia osnovnykh etapiv proektuvannia na urokakh trudovoho navchannia. [Implementation of the main stages of design in labor training lessons]. *Trudova pidhotovka v zakladakh osvity, vol. 2, 13–16* [in Ukrainian].